

ИЗАЗОВИ РЕГИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

тематски зборник

уредник

пуковник

Милован Суботић

Тематски зборник
ИЗАЗОВИ РЕГИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Тематски зборник
ИЗАЗОВИ РЕГИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ
Прво издање
https://doi.org/10.18485/isimod_izregb.2025

Издавач
Институт за стратегијска
истраживања

За издавача
Директор
Проф. др Драган Станар

Главни и одговорни уредник
Пуковник др Милован Суботић,
виши научни сарадник

Рецензентска комисија
Проф. др Драган Станар
Проф. др Марија Ђорић
Пуковник др Милош Миленковић,
научни сарадник

Језички редактор
Јасмина Сенић

Суиздавач
Медија центар „Одбрана”

За суиздавача
Директор
Пуковник доц. др Миљан Милкић

Редакција „Војна књига”
Књига број 2726
Едиција *Зборници*

Начелник Одељења за издавачку
делатност – Редакција „Војна књига”
Горан Јањић, дипл. инж.

Главни графички дизајнер
Александра Капор

Коректор
Слађана Грба

Тираж: 150 примерака

Штампа: Војна штампарија, Београд

ISBN 978-86-81121-41-2 (Институт за стратегијска истраживања)
ISBN 978-86-335-0916-9 (Медија центар „Одбрана”)

Предња корица:
Зграда бившег ЦК СКЈ, погођена у НАТО бомбардовању 1999. (Срђан Лукић)

Copyright © Институт за стратегијска истраживања, 2025.

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ
Институт за стратегијска истраживања

Тематски зборник

ИЗАЗОВИ РЕГИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Београд, 2025. године

Одрицање од одговорности: Аутор(и) сваког поглавља у овој публикацији искључиво су одговорни за његов садржај; налази, тумачења и закључци изнети у поглављима представљају ставове аутора и не одражавају мишљења уредника, рецензената, чланова уредничког одбора, издавача или било кога другог ко је учествовао у стварању, производњи или дистрибуцији ове публикације.

Ово дело је лиценцирано под Creative Commons лиценцом: Ауторство-некомерцијално 4.0 Међународна лиценца (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

Disclaimer: The author(s) of each chapter appearing in this publication is/are solely responsible for the content thereof; the findings, interpretations and conclusions expressed in the chapters are those of the authors and do not reflect the view of the editors, reviewers, editorial board members, the publishers or anyone else involved in creating, producing or delivering this publication.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

САДРЖАЈ

Милан Ј. ИГРУТИНОВИЋ

СРБИЈА КАО „РУСКИ САВЕЗНИК”: ИЗГРАДЊА СТРАТЕШКОГ НАРАТИВА О СРБИЈИ У РЕГИОНУ НАКОН ПОЧЕТКА РАТА У УКРАЈИНИ	13
--	----

Вања РОКВИЋ

ПОЛИТИКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У РАЗВОЈУ И ПРИМЕНИ ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У ВОЈНЕ СВРХЕ: ИЗАЗОВИ СТРАТЕШКЕ АУТОНОМИЈЕ, ТЕХНОЛОШКЕ СУВЕРЕНОСТИ И УТИЦАЈ НА ЗАЈЕДНИЧКУ БЕЗБЕДНОСНУ И ОДБРАМБЕНУ ПОЛИТИКУ.....	35
--	----

Вељко БЛАГОЈЕВИЋ

ИЗАЗОВИ АМЕРИЧКИХ ОДНОСА ПРЕМА БАЛКАНУ.....	69
---	----

Мирослав М. МИТРОВИЋ

МЕКА И ПАМЕТНА МОЋ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА – УТОПИЈА ИЛИ МОГУЋИ ОДГОВОР НА ИЗАЗОВЕ БЕЗБЕДНОСТИ.....	89
--	----

Игор И. БАРИШИЋ

ЕНЕРГЕТСКА БЕЗБЕДНОСТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ИЗМЕЊЕНОМ ГЛОБАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ.....	117
--	-----

Душан С. СПАСОЈЕВИЋ

РЕВИЗИОНИЗАМ КАО ИЗАЗОВ РЕГИОНАЛНОЈ БЕЗБЕДНОСТИ:
ТЕОРИЈСКА ПАРАДИГМА И СТУДИЈА СЛУЧАЈА ТУРСКЕ 139

Милинко ВРАЧАР

СПОЉНОПОЛИТИЧКИ НАСТУП ТУРСКЕ НА БАЛКАНУ – ИЗАЗОВ
ОСТВАРИВАЊУ ИНТЕРЕСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ..... 163

Игор ПЕЈИЋ

СТРАТЕГИЈА СПОЉАШЊЕГ УРАВНОТЕЖАВАЊА: ИЗАЗОВИ
И ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПТА У САВРЕМЕНОЈ МЕЂУНАРОДНОЈ
ПОЛИТИЦИ..... 183

Александар БОГИЋЕВИЋ

ПАМЕТНЕ САНКЦИЈЕ КАО ИЗАЗОВ: АМЕРИЧКЕ СААТSA
САНКЦИЈЕ И РЕПУБЛИКА СРБИЈА..... 205

Марија Ј. ВУКАДИНОВИЋ

ЕКОЛОШКА ДИПЛОМАТИЈА КАО ИНСТРУМЕНТ
ЈАЧАЊА РЕГИОНАЛНЕ САРАДЊЕ: ИЗАЗОВИ И
МОГУЋНОСТИ ПРИМЕНЕ ЗЕЛЕНЕ АГЕНДЕ
НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ 227

Милан С. МИЛУТИНОВИЋ

ПОТЕНЦИЈАЛ КОРУПЦИЈЕ КАО БАЛКАНСКОГ
БЕЗБЕДНОСНОГ ИЗАЗОВА 249

Милован Р. СУБОТИЋ

ИЗМЕЂУ ИЗАЗОВА И ПРЕТЊЕ – САВРЕМЕНЕ МИГРАЦИЈЕ И
ЗАБЛУДЕ КОЈЕ ИХ ПРАТЕ 273

Драган Ј. БОЈАНИЋ

БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВИ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ
ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА 295

ЕНЕРГЕТСКА БЕЗБЕДНОСТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ИЗМЕЊЕНОМ ГЛОБАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ*

Игор И. БАРИШИЋ¹

Сажетак

Рат у Украјини изазвао је тектонске промене у међународном систему, мењајући глобалне енергетске токове и убрзавајући развој нових технологија у сфери енергетике. У хаотичном мултиполарном свету у настајању, енергија је постала значајан инструмент за пројектовање моћи и глобално надметање. У таквим условима, геополитички ризици настали услед поларизације и стратегијског надметања великих сила, у великој мери су променили схватања о енергетској безбедности, нарочито малих и енергетски зависних држава. Полазећи од поменуте хипотезе, у раду се анализирају главни геополитички ризици по енергетску безбедност Републике Србије, уважавајући специфичности наше земље у погледу енергетског биланса, садашњих и будућих енергетских потреба, као изграђености енергетске инфраструктуре у Србији и региону. Енергетска безбедност Републике Србије је у великој мери условљена процесом енергетске „дерусификације”

* Рад је настао као део пројекта Министарства одбране: „Безбедносни изазови земаља Западног Балкана у европској безбедносној парадигми”, бр. ИСИ/ДХ1/24-25, а који истраживачки тим Института за стратегијска истраживања и спољних сарадника реализује у периоду 2024–2025.

¹ Универзитет одбране, Институт за стратегијска истраживања, Београд, Република Србија, Е-адреса: igor.barisic@va.mod.gov.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4593-9196>.

Европе, убрзавањем процеса енергетске транзиције Европске Уније и заштравањем стратегијског надметања Запада и Кине у области развоја индустрије обновљивих извора енергије. Решавање статуса компаније „Газпром” на српском тржишту представљаће примарни геополитички изазов за Републику Србију у сфери енергетске безбедности, имајући у виду увођење санкција компанији „НИС” и ограничене могућности снабдевања нафтом и гасом из неруских извора. Такође, интезивирање сукоба Запада са Руском Федерацијом и трговинско надметање САД/ЕУ са Кином, оставиће значајне последице у области развоја обновљивих извора енергије и мирнодопских нуклеарних потенцијала Републике Србије.

Кључне речи: геополитика, енергија, безбедност, окружење, ризици.

УВОД

Рат у Украјини изазвао је тектонске промене у међународним односима, преливајући процесе геополитичке поларизације у све области друштвеног живота, мењајући глобалне економске токове и структуру међународног система. У новом и неуређеном мултиполарном свету у настајању, енергија је постала врло ефикасан инструмент за пројектовање моћи и глобално надметање великих сила. С друге стране, глобалне промене енергетских токова у снабдевању фосилним горивима, нарочито у Европи и експанзија индустрије обновљивих извора енергије покренули су геополитичке процесе који ће из корена променити схватања о енергетској безбедности, нарочито малих и енергетски зависних држава.

Свет се, у сфери енергетике, убрзано мења таквом динамиком и интезитетом да захтева проактивно деловање и предвиђање глобалних промена у стратегијском окружењу. Управо из наведеног разлога у раду се сагледава утицај кључних геополитичких процеса на енергетску безбедност Републике Србије, имајући у виду специфичности у погледу њеног енергетског биланса, садашњих и будућих енергетских потреба.

Промене у глобалном окружењу од утицаја на енергетску безбедност Србије

Рат у Украјини и заоштравање трговинског сукоба са Кином убрзао је процес геополитичке поларизације и стварања неуређеног мултиполарног света, у којем је све више изражено стратегијско надметање великих сила (Council of the European Union, 2022: 2). У тој борби помениути актери за остваривање својих интереса све више користе невојне инструменте за пројектовање моћи: енергију, информације, технологију, критичне сировине, инфраструктуру (Euractiv, 2023), а однедавно и миграције (Subotić, 2022).

У Европи је инвазија Руске Федерације на Украјину покренула тектонске поремећаје у безбедносној архитектури. НАТО и САД су ојачали своје међународне позиције на овом простору пријемом Шведске и Финске у Северноатлантски савез, а Европска унија је одустала од изградње самосталног безбедносног и одбрамбеног идентитета, свесна вишедеценијског запостављања својих војних потенцијала. Наступио је нови „Хладни рат“, у којем такозвани „Колективни Запад“ активно подржава Украјину у рату против Русије, пружајући јој значајну финансијску, војну и економску помоћ. Поред тога, САД, Европска унија и њихови савезници увели су низ свеобухватних санкција Русији, како би ослабили њену способност да финансира ратне напоре у Украјини и натерали да одустане од својих циљева у овој земљи.

Поменути геополитички сукоб Запада и Руске Федерације постепено се прелио и на сферу енергетике. Процес енергетске „дерусификације“ Европе је увелико у току. Прекинут је увоз руског угља у већини земаља Запада, а значајно је редукован увоз нафте и природног гаса из Руске Федерације у Европу, са даљом тенденцијом ка још већем смањењу у наредном периоду (McWilliams et al., 2024). Детаљније, прекинут је прекоморски увоз нафте у Европу, изузев преко нафтовода „Дружба“, преко којег се европске континенталне државе попут Чешке Републике, Мађарске и Словачке снабдевају нафтом. Укупни удео руске нафте у увозу Европске уније пао је са 18% у трећем кварталу 2022. године на око 2% у истом кварталу 2024. године (Eurostat, 2024). Тренд смањења увоза руске нафте ће се и даље наставити, посебно имајући у виду најаву Министарства индустрије и трговине Чешке Републике да више неће тражити изузеће за увоз руске нафте (Lopatka, 2024).

Такође, увоз руског гаса у Европску унију опао је са 45% удела у укупном увозу у 2021. години, на 18% у првој половини 2024. године. Новим, 14. пакетом санкција забрањен је увоз и транзит руског течног нафтног

гаса у ЕУ (European Commission, 2024: 4–5), а од почетка јануара 2025. године постоји велика вероватноћа да ће бити прекинут транзит руског гаса преко Украјине ка Европској унији (Keliauskaitė, Zachmann, 2024). Уколико се овакав сценарио оствари наредне године, једина рута снабдевања Европе руским гасом ће бити преко гасовода „Турски ток“, односно његовог наставка, гасовода „Балкански ток“, што посредно, у комбинацији са неповољним метео условима, растом потражње за гасом на азијском тржишту и даљом ескалацијом рата у Украјини, може утицати на раст цена гаса на европском тржишту и потенцијално изазвати поремећаје у снабдевању овим енергентом у Европи.

С друге стране, интезивирано је надметање великих сила око обновљивих извора енергије. САД и Европска унија настоје да оспоре глобалну доминацију Кине у овој области, примењујући низ рестриктивних мера опорезивања кинеских компоненти и производа, као што су батерије, електрична возила, делови за ветротурбине и соларне панеле (Cook, 2024, York, 2024). Истовремено, настоје да применом низа правних, планских, финансијских и економских мера подстицаја, попут европског *Закона о индустрији са нултом емисијом* (Net Zero Industry Act) и *Закона о критичним сировинама* (Critical Raw Materials Act), америчког *Закона о редукацији инфлације* (Inflation Reduction Act), *Закона о инфраструктури* (Infrastructure Law) и *Закона о чиповима и науци* (CHIPS and Science Act), подрже и развију сопствену индустрију обновљивих извора енергије и обезбеде значајан степен стратегијске аутономије у односу на кинеског ривала (Aylett, 2024). У том погледу, значајни су напори Европске уније да смањи своју стратегијску зависност од једног добављача (Кине) и диверсификује своје снабдевање критичним сировинама, при чему је, између осталог, потписала низ споразума о стратешком партнерству у погледу снабдевања критичним сировинама са трећим земљама (European Commission, 2024: 12).

Разматрани трендови јасно указују на интезивирање процеса геополитичке, економске и енергетске поларизације између водећих светских сила, што је, у великој мери, закомпликовало међународни положај безбедносно и енергетски зависних држава. У свету где је енергија постала моћно геополитичко оружје у глобалном надметању, питање енергетске безбедности, односно снабдевања довољним количинама енергије, по економски прихватљивим ценама, постало је витално за опстанак и развој нација и држава (Министарство рударства и енергетике РС, 2024: 2)

Енергетски биланс и потребе Србије

У погледу снабдевања фосилним горивима, пре свега нафтом и природним гасом, Република Србија већи део својих потреба за овим енергентима задовољава из увоза. Конкретно, увози око 77% својих потреба за нафтом, док 23% потребних количина овог деривата задовољава експлоатацијом домаћих 870 нафтних и 69 гасних бушотина, при чему се удео домаће нафте у енергетском билансу Србије већ дужи низ година константно смањује. Највећи део потребне нафте увози се преко нафтног терминала у Ријеци и нафтовода „Јанаф“ (Влада РС, 2024: 2–4). Поменута нафта се потом прерађује у рафинеријама нафте компаније „НИС“, која се налази у већинском власништву руске компаније „Газпромнефт“, ћерке компаније „Газпром“ (Brkić, 2024: 333–334). Ова компанија има доминантан положај на српском тржишту нафтних деривата и задовољава око 70% потреба Србије за нафтом и њеним дериватима (Marić, 2022). Имајући у виду заоштравање односа између Руске Федерације и Запада, а нарочито након избијања рата у Украјини, Република Србија је предузела конкретне кораке да диверсификује своје руте снабдевања нафтом. Планирана је изградња заједничког нафтовода са Мађарском, од Новог Сада до Шаломбота, укупне дужине од 310 километара, од тога 128 километара кроз Србију. Почетак радова је предвиђен у другој половини 2025. године, а завршетак 2027. године, до почетка специјализоване изложбе „ЕХРО 2027“. Такође, разматра се повезивање са нафтним терминалима у Грчкој, изградњом нафтовода преко Северне Македоније (Balkan Green Energy News, 2024). Планирана градња поменутих нафтовода са Мађарском и Северном Македонијом може позитивно утицати на ситуацију у погледу стабилног снабдевања нафтом у наредном периоду, нарочито имајући у виду односе са Републиком Хрватском и нерешена питања са овим западним суседом (Баришић и др, 2014: 76–78).

Као и у погледу нафте, своје потребе за природним гасом Србија задовољава највећим делом из увоза (91%) док се мањи део (9%) добија експлоатацијом 78 домаћих гасних бушотина. Једина компанија која се бави истраживањем и производњом гаса у Србији је компанија „НИС“ (Влада РС, 2024: 5). Гас се у највећој мери увози од руског добављача, тачније компаније „Газпром“, преко гасовода „Турски ток“, односно његовог европског крака „Балкански ток“, док се део овог деривата увози и преко Мађарске, куповином гаса на тржишту. Гас се складишти у складишту „Банатски двор“ и гасном складишту у Мађарској, с обзиром да поменути домаћи капацитети не покривају сезонске потребе Србије за овим

енергентом (Влада РС, 2024: 6; Serbia Energy Bussines Magazine, 2024). Због убрзаног процеса енергетске дерусификације Европе, Република Србија закључила је низ спразума како би што више диверсификовала своје снабдевање овим енергентом. Део својих енергетских потреба за природним гасом Србија сада задовољава увозом из Азербејџана, преко недавно завршеног гасног интерконектора са Бугарском, при чему је са азербејџанским добављачем крајем 2023. године уговорен увоз до 400 милиона кубних метара гаса на годишњем нивоу, са могућношћу да се од краја 2026. године повећа годишњи увоз на милијарду кубних метара гаса (Todorović, 2024c). Такође, Србија је резервисала 300 милиона кубних метара гаса са терминала за течни нафтни гас у Александрополису (Грчка), при чему се планира изградња још два гасовода, са Румунијом и Северном Македонијом, који би требали бити завршени до почетка специјализоване изложбе „EXPO 2027” (Serbia Energy Bussines Magazine, 2024). Тренутне годишње потребе Републике Србије за природним гасом су око 3077 милиона кубних метра гаса и имају тренд сталног раста (Влада РС, 2024: 7). У наредних три до пет година превиђа се да ће потрошња гаса нарасти на око 5000 милиона кубних метара (Telesković, 2024).

У погледу енергетског биланса Републике Србије у производњи електричне енергије и даље доминира производња из фосилних горива, односно термоелектрана са инсталисаном снагом од 4359 MW, као и термоелектрана-топлана са снагом од 486 MW. У термоелектранама се за производњу електричне енергије у највећој мери користи лигнит, односно 89% домаће производње ове врсте угља се троши у термоелектранама (Влада РС, 2024: 7). У производњи електричне енергије из обновљивих извора енергије доминирају хидроелектране са инсталисаном снагом од 3018 MW и мале хидроелектране снаге 132,7 MW, потом следе ветроелектране са 617,6 MW (од тога нових 106 MW у 2023. години) и соларне електране са 122,35 MW (од тога нових 52,9 MW у 2023. години). Укупни планирани капацитети за производњу електричне енергије у Републици Србији у 2024. години су 8987 MW (Влада РС, 2024: 7).

У складу са преузетим међународним обавезама, по основу чланства у Енергетској заједници Република Србија планира да до 2030. године повећа удео обновљивих извора у финалној енергетској потрошњи на 40,7%, смањи емисију штетних гасова за 40,3% у односу на 1990. годину, као и да обезбеди 45% учешћа обновљивих извора у укупној производњи електричне енергије (Министарство рударства и енергетике Републике Србије, 2015: 8). У последњих неколико година Република Србије предузима енергичне кораке да повећа своје капацитете за производњу електричне енергије из обновљивих извора енергије,

нарочито имајући у виду убрзавање процеса енергетске транзиције у Европској Унији, узроковано сукобом Запада са Руском Федерацијом. Међутим, поменути процес захтева врло велика улагања у енергетски сектор, с обзиром на то да око 65% електричне енергије Србија добија сагоревањем угља у термоелектранама.

Тренутно једино хидроенергетско постројење у Републици Србији које је у подмаклој фази пројектовања је реверзибилна хидроелектрана „Бистрица“, номиналне снаге 628 MW. Поменута хидроелектрана, чији се трошкови изградње процењују на 1,2 милијарде долара, планирана је да се пусти у рад 2032. године. Такође, поред ревитализације четири постојеће хидроелектране, за шта је планирано око 400 милиона евра, разматра се и градња хидроелектране „Бердап 3“, номиналне снаге од 1400 до 2400 MW. Међутим, овај пројекат се налази у почетној фази пројектовања, при чему је за њену изградњу потребна сагласност румунске стране, која има озбиљне резерве у погледу његове изводљивости и потенцијалног угрожавања водоснабдевања постојећих хидроенергетских постројења „Бердап 1“ и „Бердап 2“ (Spasić, 2024a).

У погледу развоја соларних постројења Влада Републике Србије је недавно потписала уговор са корејско-америчким конзорцијумом „Hyundai Engineering-UGT Renewables“ о изградњи шест соларних електрана прикључне снаге од 1000 MW и батерије за складиштење електричне енергије капацитета 200 MWh (Spasić, 2024c). Такође, у току је изградња соларног постројења „Петка“, снаге 9,75 MW, на отвореном копу код термоелектране „Костолац“, при чему се планира и изградња соларних електрана на депонијама пепела: снаге од 40 MW код термоелектране „Морава“, 70 MW код термоелектране „Колубара“, 100 MW код термоелектране „Костолац“ и 200 MW код термоелектрана „Никола Тесла“. На тај начин се рекултивише депонија пепела, а није потребно издвајати средства за куповину или експропријацију земљишта (Spasić, 2024b). Такође, у току је изградња ветропарка снаге 66 MW код термоелектране „Костолац“, а планира се градња још два ветропарка на локацији „Стишко поље“ код Костолца, снаге од по 500 MW, чија је укупна инвестиција процењена на 1,5 милијарди евра. (Spasić, 2024c).

Реализација планираних пројеката изградње обновљивих извора енергије значајно би променила енергетски биланс Републике Србије у погледу смањивања коришћења фосилних горива за производњу електричне енергије, као и редукције емисије штетних гасова, у складу са преузетим обавезама до 2030. године. Међутим, свако даље смањивање удела фосилних горива у прозводњи енергије захтевало би врло значајна финансијска улагања како би се до 2050. године остварио циљ

производње енергије са нултом емисијом штетних гасова. При томе треба имати у виду процене да ће се потребе Србије за електричном енергијом до 2050. године четири пута увећати. (Jazić, 2024). С друге стране, обновљиви извори енергије, због своје технолошке и инфраструктурне неразвијености, још увек не могу пружити енергетску стабилност и континуитет у снабдевању, јер зависе у великој мери о метеоролошких и климатских услова, што није случај са фосилним горивима.

Због тога се у Републици Србији се већ дуже времена разматра опција изградње нуклеарних електрана, као друге алтернативе фосилним горивима. Према одређеним проценама, Републици Србији би била потребна четири мала модуларна реактора појединачне снаге око 300 MW, што би било јефтиније него градња класичне нуклеарне електране, снаге до 1200 MW, чија се цена градње креће око 11–13 милијарди долара (Jazić, 2024). Процењује се да би градња ових малих модуларних реактора коштала око 8 милијарди долара (Todorović, 2024a).

Само током 2024. године Влада Републике Србије предузела је низ корака у погледу стварања техничких услова, као и развијања будуће технолошке и индустријске базе за потенцијалну изградњу нуклеарних електрана. Започета је израда Прелиминарне техничке студије о могућности мирнодопске примене нуклеарне енергије у Србији (Todorović, 2024b). Такође, потписан је *Меморандум о разумевању у области примене развоја нуклеарне енергије у Србији*, између представника пет министарстава у Влади Републике Србије и 20 факултета, научних института и енергетских предузећа, како би се омогућило окупљање стручних кадрова из земље и иностранства, који би радили на испитивању могућности за успостављање програма за мирнодопску примену нуклеарне енергије у Србији (Energetski portal, 2024b). Крајем новембра 2024. године, Народна Скупштина Републике Србије усвојила је Закон о изменама и допунама *Закона о енергетици* којим је, између осталог, престао да важи *Закон о забрани градње нуклеарних електрана*, донесен 1989. године (Spasić, 2024e).

Геополитички ризици по енергетску безбедност Србије

Република Србија, због свог затвореног континенталног положаја и мањка сопствених извора енергената, посебно је осетљива на енергетске поремећаје изазване геополитичким ризицима, попут поремећаја у снабдевању фосилним горивима, услед сукоба Запада и Руске Федера-

ције и убрзавања процеса енергетске транзиције да би се ублажиле последице енергетске „дерусификације” Европе, као и смањења глобалне доминације Кине у области индустрије обновљивих извора енергије.

Ескалација геополитичког сукоба Запада и Руске Федерације услед рата у Украјини изазвала је тектонске поремећаје у енергетском билансу Европе у виду њене енергетске „дерусификације”. Поменути процес се директно одразио на енергетску безбедност Републике Србије већ током 2022. године, изазивајући велики скок цена нафтних деривата на српском тржишту и забрану увоза сирове нафте из руских извора. Додатно, постало је врло упитно и пословање компаније „НИС”, с обзиром на то да се налазила у већинском власништву (56,15%) руске компаније „Газпромнефт”. Криза око порекла увозне нафте решена је увозом овог енергента од других неруских произвођача, док је проблем око руског власништва превентивно решен куповином 6,15% акција „Газпромнефт” од стране матичне компаније „Газпром”, која још увек није под санкцијама Запада (Putniković, 2022). Најава САД и њених савезника да ће увести санкције компанији „НИС”, почетком 2025. године, може потенцијално оставити тешке последице по енергетску безбедност Републике Србије, с обзиром на доминантну позицију поменуте компаније на српском тржишту енергената (Radio Slobodna Evropa, 2024). У краткорочном погледу изазвао би се поремећај у снабдевању и скок цена деривата, што није могуће лако и брзо компензовати другим добављачима. Дугорочно, Република Србија би морала да пронађе одрживо решење у преговорима са руском страном. У јавности су се појавила два потенцијална сценарија решавања овог проблема. У првој варијанти, Република Србија би откупила већински пакет акција „НИС” од руске компаније „Газпромнефт”, док је, по другом сценарију, могућа продаја руског пакета акција неруској страни компанији (Savić, 2022; Lalić, 2022). За реализацију било које од могућих варијанти Србија ће морати да уложи велике дипломатске напоре како би дошла до одрживог решења које неће угрозити њену енергетску безбедност.

Претходни разматрани проблем са власничком структуром компаније „НИС” потенцијално може утицати и на снабдевање Републике Србије природним гасом, с обзиром на то да велики део укупног увоза овог енергента управо долази од руске компаније „Газпром”, а да се све домаће гасне буштине и складиште у Банатском двору налазе под непосредном контролом компаније „НИС” (Влада РС, 2024: 5). Ситуација посредно може бити још више погоршана прекидом транзита руског гаса преко Украјине у Европу почетком 2025. године (Keliauskaitė, Zachmann, 2024). Такође, увођење америчких санкција руској банци

„Gazprombank”, крајем новембра 2024. године, може отежати, па чак и прекинути транзит руског гаса преко гасовода „Балкански ток” (Todorović, 2024d). У случају даље ескалације сукоба Запада и Руске Федерације, Србија би се нашла у врло незавидном и тешко решивом положају у погледу поузданог и континуираног снабдевања гасом. Уколико би дошло до прекида у снабдевању овим енергентом, гас из складишта у Банатском двору и закупљеног дела складишта у Мађарској, у најбољем случају, задовољио би само једну трећину сезонских потреба Србије за овим енергентом, док уговорене количине овог енергента из Азербејџана и Грчке нису довољне да покрију мањак који би настао прекидом снабдевања руским гасом (Telesković, 2024). Прекид у снабдевању гасом краткорочно би изазвао несташице и раст цена овог енергента, што би се негативно одразило на српску привреду и становништво. Дугорочно, гас би морао да се набавља на европском тржишту, вероватно по значајно вишим ценама, с обзиром на то да би се већи део потребних количина допремао бродовима, а не гасоводом из Русије. Свакако, планиране гасне интерконеције са Северном Македонијом и Румунијом олакшале би положај Републике Србије у погледу снабдевања овим енергентом, али имајући у виду да њихов завршетак није планиран пре 2027. године, ови инфраструктурни пројекти неће имати значајан утицај на енергетску безбедност Републике Србије у наредне три године.

Све израженија геополитичка поларизација у сфери обновљивих извора енергије непосредно утиче и на енергетску безбедност Републике Србије, а посредно и на њену еколошку безбедност. Потписивањем *Меморандума о стратешком партнерству са Европском Унијом у области одрживих сировина, ланаца вредности батерија и електричних возила*, Србија је добила непосредну подршку за наставак реализације пројекта ископавања литијума компаније „Рио Тинто” у долини реке Јадар, иако постоји врло велика забринутост јавности око технологије која би требало да се примењује и испуњења потребних еколошких стандарда заштите животне средине (Spasić, 2024b). С друге стране, Србија је једна од шеснаест држава са којом је Европска унија потписала споразум о стратешком партнерству у погледу обезбеђења стратешке аутономије и смањења зависности Уније само од једног добављача (European Commission, 2024, 12). Другим речима, Србија се посредно укључила у стратешко надметање Европске Уније и САД, с једне стране, и Кине са друге стране, у погледу доминације на тржишту обновљивих извора енергије, што потенцијално може утицати на билатералне српско-кинеске односе и будуће кинеске инвестиције у Србији (види: Бериша и др, 2017: 417–419).

Такође, склапање *Споразума о стратешкој сарадњи у области енергетике*, у септембру 2024. године, којим се унапређује билатерална сарадња Србије и САД у области зелене транзиције, декарбонизације, приступа критичним сировинама, дигитализацији и олакшава приступ америчким инвестицијама у области обновљивих извора енергије у Србији, а потом и потписивање значајног Уговора са корејско-америчким конзорцијумом „Hyundai Engineering-UGT Renewables” о изградњи соларних електрана и батерија месец дана касније, јасно указује у ком правцу се креће енергетска политика Србије у погледу обновљивих извора енергије (Mitkovski, 2024; Spasić, 2024d). Опредељење Републике Србије да развија сарадњу у области обновљивих извора енергије са САД, Европском унијом, Француском и Немачком може потенцијално утицати на билатералне односе са Кином, имајући у виду њену доминантну позицију у свету, у индустрији обновљивих извора енергије, као и све интезивније стратегијско надметање великих сила у овој области.

Геополитичка поларизација у сфери нуклеарне енергије посредно се одразила и на Републику Србију. Иако је још 2019. године потписала споразум са Руском Федерацијом о сарадњи у пољу развоја нуклеарне енергије у мирнодопске сврхе, поменута сарадња даље није развијана због неповољних геополитичких прилика (Рајевић, 2019). Република Србија се, потписивањем *Меморандума о разумевању са француском државном електропривредом „EDF”*, у априлу 2024. године, којим је, између осталог, предвиђена сарадња у процени потенцијала за развој нуклеарног програма, подршка у развоју стручних кадрова и размена техничког знања, као и доделом Прелиминарне техничке студије о могућности мирнодопске примене нуклеарне енергије у Србији септембру 2024. године француском конзорцијуму управо поменуте електропривреде и грађевинско-пројектанске компаније „Egis Industries”, јасно определила за развијање стратешке сарадње у овој области са француском страном (Energetski portal, 2024a; Todorović, 2024b).

Међутим, доношење одлуке о градњи малих модуларних реактора или класичне нуклеарне електране условљена је низом одређених геополитичких ограничења. Технологија за изградњу малих модуларних реактора је још увек у експерименталној фази, а у овој области доминирају Русија и Кина, које једине имају овај тип реактора у оперативној употреби, док се остали реактори овог типа, у Аргентини, Канади, Кини, Русији, ЕУ, Јапану, Јужној Кореји, Великој Британији и САД, налазе у различитим фазама тестирања и експерименталне примене. Детаљније, пројекти који се развијају у Европској Унији, конкретно у Француској, Шведској и Данској, још увек се налазе у раним фазама развоја и

њихово увођење у употребу очекује се у периоду од 2029. до 2032. године. Такође, постоје планови имплементације неевропских технологија и инсталације малих мобилних реактора у Пољској, Шведској, Чешкој, Естонији и Румунији у периоду од 2026. до 2031. године (Ferreira, 2024: 3–7). Истовремено, Русија има доминантан положај у производњи нуклеарног горива за овакав тип реактора, иако постоје планови западних земаља за развијање ових технологија у наредних пет година (Ferreira, 2024: 7–9; International Atomic Energy Agency, 2024: 13–17).

У погледу градње класичних нуклеарних електрана важно је напоменути да Кина и Русија доминирају у овој области. Од 59 реактора, колико се гради у 2024. години, Кина гради 27 нуклеарних реактора, док Руска Федерација гради 26 нуклеарних реактора, од тога више јединица у иностранству (по четири јединице у Кини, Египту, Индији и Турској, а по један у Бангладешу, Ирану и Словачкој), што је чини доминантним актером на међународном тржишту. Поред Русије, само Француска гради нуклеарне реакторе у иностранству, и то две јединице у Великој Британији (Schneider, Froggatt, 2024: 55–57). Додатно, Русија контролише 50% светског тржишта у обогаћивању уранијума за класичне нуклеарне реакторе, а државе чланице Европске Уније 30% својих потреба за нуклеарним горивом задовољавају увозом из Русије (Ferreira, 2024: 3). Треба такође имати на уму да је градња нуклеарних електрана дуготрајан процес. Просечно време изградње нуклеарних реактора од момента постављања темеља до прикључења на електро мрежу је око 10 година (Schneider, Froggatt, 2024: 60–61). Процењује се да би Србија могла изградити нуклеарну електрану, у најбољем случају, до 2040. године (Министарство рударства и енергетике Републике Србије, 2024: 74).

Закључак

Енергетска безбедност Републике Србије у великој мери је условљена негативним геополитичким процесима поларизације и интезивирањем стратегијског надметања великих сила у области енергетике. Детаљније, у стратегијском окружењу Републике Србије домирају два интезивна процеса енергетске деглобализације: енергетска „дерусификација” Европе и интезивирање стратегијског надметања између Запада и Кине у области обновљивих извора енергије.

Рат у Украјини и заостравање геополитичког сукоба између САД, ЕУ и њених савезника, с једне стране, и Руске Федерације, с друге стране, у великој мери утиче на енергетску безбедност Републике Србије у погледу снабдевања фосилним горивима, пре свега нафтом и гасом.

Доминантна позиција руског добављача нафте и гаса, компаније „Газпром“, на српском тржишту представљаће примарни геополитички изазов за Републику Србију у сфери енергетске безбедности у наредном периоду. Увођењем санкција компанији „НИС“ почетком 2025. године од стране САД и њених савезника, Република Србија се ставља у врло тежак међународни положај, имајући у виду ограничене опције снабдевања нафтом и њеним дериватим од неруских произвођача и прерађивача. Такође, енергетска безбедност Републике Србије може бити закомпликована и у сфери снабдевања гасом, с обзиром на врло вероватан прекид транзита гаса преко Украјине и увођење западних санкција руској банци „Gazprombank“, преко које се врше плаћања за руски гас који долази преко гасовода „Балкански ток“.

Интезивирање трговинског рата САД и ЕУ са Кином оставиће значајне последице по енергетску безбедност Републике Србије, посебно у области обновљивих извора енергије и развоја нуклеарних потенцијала. Потреба за што бржим стицањем стратегијске аутономије у односу на кинеског такмаца у области критичних сировина иницирала је Европску унију да изврши додатни притисак на Србију око пројекта за ископавање литијума, иако постоје озбиљне резерве у српској јавности у погледу примене иновативне технологије за екстракцију и прераду јадарита и оправданих страхова да ће бити нарушени еколошки стандарди заштите животне средине. Додатно, интезивирање сарадње САД са Европском унијом у области обновљивих извора енергије може нарушити билатералне српско-кинеске односе у овој области.

Одлука да се успостави конкретна сарадња са Француском у области развоја нуклеарних потенцијала може утицати на будуће односе са Руском Федерацијом, имајући у виду њену ранију заинтересованост за сарадњу са Републиком Србијом у сфери мирнодопске примене нуклеарне енергије. Очигледно да спољнополитичко балансирање Србије у односима са Западом и Истоком више није одрживо као у периоду пре почетка рата у Украјини (види: Beriša, Barišić, 2016: 261–267).

Управо из наведеног разлога, политика Републике Србије у сфери енергетике, у последњих годину дана у великој мери представља покушај да се ублаже последице поменутих глобалних геополитичких процеса. Да се осигура енергетска безбедност, очува повољан економски амбијент и одржи социјални стандард становништва. Међутим, стиче се утисак да се ради о закаснелој реакцији и изнуђеним потезима, посебно имајући у виду какве тешке последице може имати увођење санкција компанији „НИС“ у условима када нема могућности за значајнију диверсификацију у снабдевању Републике Србије потребном нафтом и гасом.

Литература

Aylett, C. (2024). Imposing tariffs on Chinese electric vehicles will make the EU's transition slower and more expensive. 13 June 2024. Preuzeto 25. novembra 2024. sa <https://www.chathamhouse.org/2024/06/imposing-tariffs-chinese-electric-vehicles-will-make-eus-transition-slower-and-more>.

Balkan Green Energy News. (2024). Srbija uskoro dobija tečni prirodni gas iz Grčke, 13. februar 2024. Preuzeto 4. decembra 2024. sa <https://balkangreenenergynews.com/rs/srbija-uskoro-dobija-tecni-prirodni-gas-iz-grcke/>.

Баришић, И., Талијан М., Бериша Х. (2014). Балкан изазови, ризици и претње. *Војно дело*, бр. 2/2014, 72–92. DOI: 10.5937/vojdelo 1402072В.

Beriša H., Barišić I. (2016). Vojna neutralnost Republike Srbije i izazovi pristupanja Evropskoj uniji. Naučna konferencija: *Uticaj vojne neutralnosti Srbije na bezbednost i stabilnost u Evropi*. Institut za međunarodnu politiku i privredu. 259–269, ISBN 978-86-7067-231-4.

Beriša, H., Jonev, K., Barišić, I. (2017). The 'New Silk Road' and the Regional Cooperation of the West Balkans". *Initiatives of the 'New Silk Road' – Achievements and Challenges*. Thematical Proceeding from the International Scientific Conference, July 12–13, 2017, 413–421. ISBN 978-86-7067-246-8.

Brkić, D. (2024). Serbian Energy Sector in a Gap Between East and West. *Energy Exploration & Exploitation*, Vol. 42(1) 330–340. DOI: 10.1177/01445987231215445.

Cook, L. (2024). The EU is imposing duties on electric vehicles from China after trade talks fail. 30 October 2024. *AP News*, Preuzeto 25. novembra 2024. sa <https://apnews.com/article/eu-china-trade-electric-vehicles-duties-ev-9c720558b83316fdb6e1a0f9c2b55a15>.

Council of the European Union. (2022). A Strategic Compass for Security and Defence, 21 March 2022. Preuzeto 21. novembra 2024. sa <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>.

Energetski portal. (2024a). Potpisan memorandum o strateškoj saradnji sa francuskom elektroprivredom. 9. april 2024. Preuzeto 14. decembra 2024. sa <https://energetskiportal.rs/potpisan-memorandum-o-strateskoj-saradnji-s-francuskom-elektroprivredom/>.

Energetski portal. (2024b). Memorandum u oblasti nuklearne energije – „vetar u leđa” domaćim stručnjacima, akademskoj i naučnoj zajednici. 10 jul 2024. Preuzeto 11. decembra 2024. sa <https://energetskiportal.rs/memorandum-u-oblasti-nuklearne-energije-vetar-u-ledja-domacim-strucnjacima-akademskoj-i-naucnoj-zajednici/>.

Euractiv. (2024). How Russia's Invasion of Ukraine Changed Geopolitics, 14 February 2023, Preuzeto 21. novembra 2024. sa <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/how-russias-invasion-of-ukraine-changed-geopolitics/>.

European Commission. (2024). *State of the Energy Union Report 2024*, 11. September 2024. Preuzeto 21. novembra 2024.

Eurostat. (2024). EU trade with Russia - latest developments. August 2024. Preuzeto 21. novembra 2024. sa https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=558089#Latest_developments.

Ferreira, V. G. (2024). *Strategic autonomy and the future of nuclear energy in the EU*, February 2024. European Parliamentary Research Service. Preuzeto 14. decembra 2024. sa chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757796/EPRS_BRI\(2024\)757796_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757796/EPRS_BRI(2024)757796_EN.pdf).

International Atomic Energy Agency. (2024). *Small modular reactors: advances in SMR developments 2024*. October 2024, <https://doi.org/10.61092/iaea.3o4h-svum>.

Jazić, A. (2024). Koliko je realna izgradnja nuklearne elektrane u Srbiji? 2. april 2024. *Aljazeera*. Preuzeto 11. decembra 2024. sa <https://balkans.aljazeera.net/teme/2024/4/2/koliko-je-realna-izgradnja-nuklearne-elektrane-u-srbiji>

Keliauskaitė, U., Zachmann, G. (2024). *The end of Russian gas transit via Ukraine and options for the EU*, 17 October 2024, Preuzeto 25. novembra 2024. sa chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.bruegel.org/sites/default/files/2024-10/the-end-of-russian-gas-transit-via-ukraine-and-options-for-the-eu-10390_5.pdf.

Lalić, V. (2022). Azerbejdžanska kompanija SOKAR zainteresovana da kupi NIS od Rusa, 12. april 2022. *Nova.rs*. Preuzeto 11. decembra 2024. sa <https://nova.rs/vesti/biznis/azerbejdzanska-kompanija-sokar-zainteresovana-da-kupi-nis-od-rusa/>.

Lopatka, J. (2024). Czechs not looking to extend waiver for Russian-based oil products. 22. November 2024. Preuzeto 26. novembra 2024. sa <https://www.>

reuters.com/business/energy/czechs-not-looking-extend-waiver-russian-based-oil-products-2024-11-22/.

Marić, D. (2022). Dva scenarija za rešenje naftne krize u Srbiji: Prodaja NIS ili slovački model. 05. maj 2022. Preuzeto 4. decembra 2024. sa <https://nova.rs/vesti/biznis/dva-scenarija-za-resenje-naftne-krize-u-srbiji-prodaja-nis-ili-slovacki-model/.Serbia>.

McWilliams, B., Sgaravatti G., Tagliapietra S., Zachmann G. (2024). The European Union – Russia energy divorce: state of play. 22 February 2024, *Bruegel.org*. Preuzeto 21. novembra 2024. sa <https://www.bruegel.org/analysis/european-union-russia-energy-divorce-state-play>.

Министарство рударства и енергетике Републике Србије. (2015). *Полазне основе плана развоја енергетске инфраструктуре и мера енергетске ефикасности за период до 2028. са пројекцијама до 2030. године*. Preuzeto 11. decembra 2024. sa chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://mre.gov.rs/extfile/sector/sr/102/6/Polazne%20osnovePREIMEE-2028-2023-MRE.pdf.

Министарство рударства и енергетике Републике Србије. (2024). *Стратегија развоја енергетике Републике Србије до 2040. године са пројекцијама до 2050. године (н а ц т)*. Preuzeto 21. novembra 2024. sa www.mre.gov.rs/extfile/sr/5916/Нацрт%20текста%20Стратегије%20за%20Јавну%20расправу%2015072024.pdf

Mitkovski, I. (2024). Šta za Srbiju znači sporazum sa SAD o strateškoj saradnji u energetici? 11. oktobar 2024. *Vreme.com*. Preuzeto 13. decembra 2024. sa <https://vreme.com/ekonomija/sta-za-srbiju-znaci-sporazum-sa-sad-o-strateskoj-saradnji-u-energetici/>.

Pajević, M. (2019). Srbija i Rusija potpisale sporazum o saradnji na polju razvoja nuklearne energije u mirnodopske svrhe. 18. januar 2019. *Energetski portal*. Preuzeto 11. decembra 2024. sa <https://energetskiportal.rs/srbija-i-rusija-potpisale-sporazum-o-saradnji-na-polju-razvoja-nuklearne-energije-u-mirnodopske-svrhe/>.

Putniković, J. (2022). Promenom vlasničke structure NIS izbegava sankcije EU, 7. Maj 2022. *Energija Balkana*. Preuzeto 11. Decembra 2024. sa <https://energijabalkana.net/promenom-vlasnicke-strukture-nis-izbegava-sankcije-eu/>

Radio Slobodna Evropa. (2024). Vučić: SAD uvode sankcije Naftnoj industriji Srbije zbog ruskog vlasništva. 13. Decembar 2024. Preuzeto 14. decembra 2024. sa <https://www.slobodnaevropa.org/a/nis-sankcije-sad/33239257.html>.

Savić, D. (2022). Tri scenarija za NIS – nacionalizacija, prodaja strancima ili dogovor sa EU. 10.april 2022. *Nova.rs*, Preuzeto 11. decembra 2024. sa <https://nova.rs/vesti/biznis/tri-scenarija-za-nis-nacionalizacija-prodaja-strancima-ili-dogovor-sa-eu/>.

Schneider, M., Froggatt, A. (2024). *The World Nuclear Industry Status Report 2024*. September 2024, A Mycle Schneider Consulting Project. Preuzeto 14. decembra 2024. sa <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.worldnuclearreport.org/IMG/pdf/wnisr2024-v2.pdf>.

Subotić, M. (2022). *Migracije i ekstremizam*. Beograd: Medija centar Odbrana i Institut za strategijska istraživanja.

Serbia Energy Bussines Magazine. (2024). Saradnja Madjarske i Srbije: Ključni koraci ka jačanju energetske bezbednosti. *Serbia Energy News*. 20. oktobar 2024. Preuzeto 4. decembra 2024. sa <https://serbia-energy.eu/sr/srbija-madarska-energetska-saradnja/>.

Spasić, V. (2024a). EPS mora da se menja ako želi da opstane i osigura energetske bezbednost Srbije. 23. januar 2023. *Balkan Green Energy News*. Preuzeto 11. decembra 2024. sa <https://balkangreenenergynews.com/rs/eps-mora-da-se-menja-ako-zeli-da-opstane-i-osigura-energetsku-bezbednost-srbije/>.

Spasić, V. (2024b). Srbija i EU potpisale memorandum koji podržava otvaranje rudnika litijuma Rio Tinta. 19. jul 2024. *Balkan Green Energy News*. Preuzeto 11. decembra 2024. sa <https://balkangreenenergynews.com/rs/srbija-i-eu-potpisale-memorandum-koji-podrzava-otvaranje-rudnika-litijuma-rio-tinta/>.

Spasić, V. (2024c). Plan Elektroprivrede Srbije za zelenu energiju do 2038. vredan je 4,8 milijardi evra. 3 septembar 2024. *Balkan Green Energy News*. Preuzeto 11. decembra 2024. sa <https://balkangreenenergynews.com/rs/plan-elektroprivrede-srbije-za-zelenu-energiju-do-2038-vredan-je-48-milijardi-evra/>.

Spasić, V. (2024d). Srbija potpisala ugovor sa konzorcijumom Hyundai Engineering-UGT Renewables za 1 GW solara. 16. oktobar 2024. *Balkan Green Energy News*. Preuzeto 11. decembra 2024. sa <https://balkangreenenergynews.com/rs/srbija-potpisala-ugovor-sa-konzorcijumom-hyundai-engineering-ugt-renewables-za-1-gw-solara/>.

Spasić, V. (2024e). Srbija usvojila izmene Zakona o energetici – stižu aktivan kupac, dinamične tarife, tržište pomoćnih usluga. 27. novembar 2024. *Balkan Green Energy News*. Preuzeto 11. decembra 2024. sa <https://balkangreenenergynews.com/rs/srbija-usvojila-izmene-zakona-o-energetici-stizu-aktivan-kupac-dinamicne-tarife-trziste-pomocnih-usluga/>.

Telesković, A. (2024). Gasna drama oko Rusije i energetska zavrtnja Srbije: Gas je najskuplji kada ga nema, 28. februar 2024, *Rts.rs*. Preuzeto 6. decembra 2024. sa <https://oko.rts.rs/lat/ekonomija/5085251/gasna-drama-okor-usije-i-energetsko-zavrtnja-srbije-gas-je-najskuplji-kada-ga-nema.html>.

Todorović, I. (2024a). Lideri balkanskih zemalja na samitu u Briselu podržali ekspanziju nuklearne energije. 22. mart 2024. *Balkan Green Energy News*. Preuzeto 11. decembra 2024. sa <https://balkangreenenergynews.com/rs/lideri-balkanskih-zemalja-na-samitu-u-briselu-podrzali-ekspanziju-nuklearne-energije/>.

Todorović, I. (2024b). EDF, Egis odabrani da urade studiju o uvođenju nuklearne energije u Srbiji. 14. septembar 2024. *Balkan Green Energy News*. Preuzeto 11. decembra 2024. sa <https://balkangreenenergynews.com/rs/edf-egis-odabrani-da-urade-studiju-o-uvodjenju-nuklearne-energije-u-srbiji/>.

Todorović, I. (2024c). Srbija ugovorila snabdevanje gasom iz Azerbejdžana na zimu; saradnja i na polju zelene energije. *Balkan Green Energy News*, 29. septembar 2024. Preuzeto 5. decembra 2024. sa <https://balkangreenenergynews.com/rs/srbija-ugovorila-snaddevanje-gasom-iz-azerbejdzana-na-zimu-saradnja-i-na-polju-zelene-energije/>.

Todorović, I. (2024d). Bugarska zbog sankcija možda prekine tranzit ruskog gasa u Srbiju. 11. decembar 2024. *Balkan Green Energy News*, Preuzeto 13. decembra 2024. sa <https://balkangreenenergynews.com/rs/bugarska-zbog-sankcija-mozda-prekine-tranzit-ruskog-gasa-u-srbiju/>.

Влада Републике Србије. (2024). *Енергетски биланс Републике Србије за 2024. годину*. Службени гласник РС. бр. 8/2024 од 02.02.2024.

ENERGY SECURITY OF THE REPUBLIC OF SERBIA IN CHANGED GLOBAL ENVIRONMENT*

Igor BARIŠIĆ¹

Resume

The war in Ukraine has caused tectonic shifts in the international system, altering global energy flows and accelerating the development of new technologies in the energy sector. In the chaotic, multipolar world that is emerging, energy has become a significant instrument for power projection and global competition. In such conditions, the geopolitical risks arising from polarization and strategic competition between great powers have greatly changed the perceptions of energy security, especially of small and energy-dependent states. Starting from the aforementioned hypothesis, the paper analyzes the main geopolitical risks to the energy security of the Republic of Serbia, taking into account the specificities of our country in terms of the energy balance, current and future energy needs, as well as the development of energy infrastructure in Serbia and the region. The energy security of the Republic of Serbia is largely determined by the process of energy “derussification” of Europe, the acceleration of the energy transition process of the European Union, and the intensification of strategic competition between the West and China in the field of development of the renewable energy industry. Resolving the status of Gazprom on the Serbian market will be the primary geopolitical challenge for the Republic of Serbia in the field of energy security in the coming period. The introduction of sanctions against NIS by the

* The paper was created as part of the Ministry of Defense project titled “Security Challenges of Western Balkan Countries within the European Security Paradigm”, No. ISI/DH1/24-25, implemented by the research team and the Regional Security Research Group of the Strategic Research Institute, along with an external contributor, during the period 2024-2025.

¹ University of Defence, Strategis Research Institute, Belgrade, Republic of Serbia, E-mail: igor.barisic@va.mod.gov.rs ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4593-9196>

US and its allies in early 2025 places the Republic of Serbia in a very difficult international position, given the limited options for supplying oil and its derivatives from non-Russian producers and refiners. The energy security of the Republic of Serbia may also be complicated in the field of gas supply, given the very likely interruption of gas transit through Ukraine and the introduction of Western sanctions on the Russian bank Gazprombank, through which payments for Russian gas coming via the Balkan Stream pipeline are made. Also, the intensification of the West - Russian Federation conflict and US/EU - China strategic competition will have significant consequences in the field of Serbia's development of renewable energy sources and peaceful nuclear potential. The need to quickly gain strategic autonomy in relation to the Chinese competitor in the field of critical raw materials has prompted the European Union to put additional pressure on Serbia regarding the lithium mining project, although there are serious reservations among the Serbian public regarding the application of innovative technology for the "Jadarit" extraction and lithium processing and justified fears that environmental protection standards will be violated. In addition, the intensification of cooperation between the USA and the European Union in the field of renewable energy sources may disrupt bilateral Serbian-Chinese relations in this area. Additionally, Serbia's decision to establish concrete cooperation with France in the field of peaceful nuclear potential development may affect future relations with the Russian Federation, given its previous interest in cooperation with the Republic of Serbia in the sphere of peaceful use of nuclear energy. It is obvious that Serbia's foreign policy balancing in relations with the West and the East is no longer sustainable, as it was in the period before the war in Ukraine.

Key words: geopolitics, energy, security, environment, risks